

про результати [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.icps.com.ua/search.html?lang=ua&m=all&o=0&ps=20&q=%E4%E8%F1%EA%F0%E8%EC%B3%ED%E0%F6%B3%BF&wm=sub> - Заголовок з екрану. **15.** Рекомендації Європейських інституцій щодо боротьби з дискримінацією в Україні. / Українська Гельсінська спілка з прав людини. - Харків: Права людини. - 2008. - 324 с. **16.** Закон України “Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”. №776/97-вр від 07.05.2008 // Відомості Верховної Ради. - 1998. - №20. - с.99. **17.** Комірний, О. Внутрішній та зовнішній аспекти незалежності уповноваженого ВР України з прав людини. // Юридична Газета. - №3 (39). - 28 лютого 2005 р. **18.** www.rada.gov.ua.

Т. Вісленкова

ІСПАНСЬКИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

На початку XXI століття тероризм перейшов до розряду найстрашніших загроз для більшості країн світу. Через наростаючу хвилю терористичних актів захист від тероризму сьогодні є гостро актуальною проблемою безпеки будь-якої держави. Інтеграція України до світового товариства змушує дослідників з повною серйозністю говорити про проблему тероризму в Україні. І приклад антитерористичної боротьби Іспанії – країни, що має неабиякий досвід у даній галузі, – є дуже корисним для України.

На вітчизняному ґрунті проблема боротьби з тероризмом розглядається такими дослідниками як В. Смельянов, В. Ліпкан, Ю. Марченко [1]. Проте іспанський досвід боротьби з тероризмом в нашій державі досліджений недостатньо. Тому доцільно враховувати певні надбання російської школи вивчення проблем Іберійського півострова. Досвід антитерористичної діяльності уряду та силових структур Іспанії досліджують О. Орлов, О. Сентябрьов, Ю. Федосова [2] та ін.

Вивчення іспанського досвіду боротьби з тероризмом, аналіз позитивних і негативних моментів у антитерористичній діяльності уряду та силових структур є метою даної статті.

За своєю суттю тероризм – це дуже складний феномен, який по-різному проявляється в різних країнах, у залежності від їх культурних традицій, соціальної структури та багатьох інших факторів, які дуже ускладнюють його дефініцію. В. Смельянов пропонує наступне визначення тероризму: “Тероризм – це публічно скоєні загальнонебезпечні дії або погрози, спрямовані на залякування населення чи соціальних груп, з метою прямого або опосередкованого впливу на прийняття якого-небудь рішення або відмову від нього в інтересах терористів” [3]. Сьогодні в Іспанії терористична загроза має два джерела – баскський націоналізм та ісламізм.

Найбільш великою та відомою терористичною організацією Іспанії є баскська ліворадикальна організація ЕТА (Країна Басків і свобода – “Euskadi Ta Askatasuna”), яка виникла у 1959 році. Розпочавши збройний опір

франкізму, ETA проголосила своєю кінцевою метою створення незалежної держави басків на тих територіях, де вони історично проживають.

Дещо пізніше – у першій половині 1970-х років – виникли два інші ліворадикальні угруповання – ФРАП (“Революційний патріотичний і антифашистський фронт”) і ГРАПО (Групи революціонерів-антифашистів Першого жовтня), які також сповідували збройні методи боротьби з франкізмом. Проте з падінням режиму та початком перебудови іспанського суспільства на демократичних началах більшість екстремістських угруповань завершило своє існування. Одні з них прийняли нові, демократичні правила гри, інші були успішно ліквідовані державними силовими структурами. Так, довше за інших протрималась ГРАПО. В червні 2007 року було оголошено, що барселонська поліція розгромила її останню “оперативну команду” [4]. А у січні 2008 року були заарештовані члени групи “тилового прикриття” ГРАПО, які ще залишалися на волі.

На фоні краху багаточисельного підпілля в Іспанії є досить дивною “живучість” однієї з останніх залишків колишнього терористичного підпілля – організації ETA. Можна стверджувати, що саме у боротьбі з цією організацією Іспанія отримала доволі специфічний досвід антитерористичної діяльності.

Аналізуючи іспанські реалії, ми побачимо, що у боротьбі з тероризмом іспанська влада використовувала найрізноманітніші форми – від повністю законних, які відповідають канонам демократичної держави, до, як прийнято їх кваліфікувати, “брудних”, що далеко виходять за рамки правового кола.

До останніх належить і створення у першій половині 80-х років ХХ століття після приходу до влади Іспанської соціалістичної робочої партії (ІСРП) так званих ГАЛ (GAL) – антитерористичних визвольних груп. Вони боролися з терористами їхніми методами, включаючи вбивства та викрадення. Результат діяльності GAL – 27 трупів з 1983 по 1987 роки на території сусідньої Франції, де баски укривалися від переслідувань іспанської влади. [5].

З діяльністю цих формувань був пов’язаний скандал, що відбувся у 1996 році після поразки соціалістів на виборах. Їх опоненти з консервативної Народної партії (НП), які сформували новий уряд Іспанії, використали діяльність GAL для того, щоб доповнити політичне фіаско соціалістів у “електоральному” полі розвінчанням правової бездоганності та чистоти керівництва ІСРП. В результаті цього скандалу колишній міністр внутрішніх справ Хосе Барріонуево, экс-державний секретар з питань безпеки Рафаель Вера, а також колишній губернатор провінції Біскайя Хуліан Санкрістобал були засуджені до 10 років позбавлення волі. А прем’єр-міністр Феліпе Гонсалес через дорікання опонентів змушений був піти у відставку.

Проте, незважаючи на політичні спекуляції, основна мета легальних і нелегальних спецоперацій у рамках антитерористичної боротьби була досягнута – на думку більшості експертів ФРАП і ГРАПО припинили своє існування, а по ETA був заданий серйозний удар [6]. Після ліквідації бойових бригад (“команд”) та багатьох опорних пунктів і баз, 16 вересня 1998 року ця

організація вперше за свою історію оголосила про безстрокове перемир'я.

Прийнявши до уваги громадську думку, уряд пішов на певні поступки терористам і підтримав перемир'я. Проте ці заходи дещо запізнилися. За час перемир'я "ЕТА" встигла "залікувати рани", рекрутувати нових членів з молоді віком 20-22 років, відновити тилову інфраструктуру. 3 грудня 1999 року тонка струна політичного діалогу іспанської влади з терористами порвалася – ЕТА заявила, що вона зупиняє "тимчасове" перемир'я і відновляє збройну боротьбу. Ці події стали серйозним уроком для іспанської влади відносно того, чого можна і слід очікувати від ЕТА в аналогічних ситуаціях у майбутньому.

Неготовність та небажання ЕТА відмовитися від практики терору і насильства підштовхнули дві найбільші іспанські загальнонаціональні партії – Народну та Соціалістичну робочу – підписати 12 грудня 2000 року Угоду про підтримку свобод і проти тероризму. НП та ІСПП дійшли згоди у тому, що уряд Іспанії повинен очолити боротьбу з тероризмом і зобов'язали вивести тему протидії тероризму за рамки політичного та передвиборчого протистояння.

Перелом у боротьбі іспанського уряду з ЕТА настав після терактів 11 березня 2004 року в Мадриді. Спочатку іспанський уряд поклав відповідальність за вибухи на ЕТА, але потім з'ясувалося, що найкривавіші теракти в історії Іспанії – справа рук ісламізму. Після цього стало очевидно, що терористична діяльність ЕТА більше не матиме очікуваного ефекту. У березні 2006 року ЕТА знову оголосила про припинення вогню. У заяві, розісланій в ЗМІ, говорилося, що рішення про припинення озброєної боротьби проти іспанського уряду набуває чинності з 24 березня 2006 року. Сепаратисти заявили, що вони відмовляються від насильства, щоб сприяти демократичному процесу в країні. Вони закликали іспанський і французький уряди позитивно відреагувати на цей крок і припинити репресії проти її активістів [7].

Проте, не дивлячись на перемир'я, арешти активістів ЕТА іспанськими спецслужбами тривали. При цьому якісь частини ЕТА і не збиралися йти зі сцени: 30 грудня 2006 року в мадрридському аеропорту Барахас прогрімів вибух, загинули дві людини. Хоча ЕТА спробувала заявити, що цей вибух став несподіванкою для організації, іспанський уряд припинив переговори з ЕТА. В результаті 5 червня 2007 року ЕТА заявила про припинення перемир'я. Необхідно сказати, що ця остання за часом спроба політичного рішення проблеми тероризму в Іспанії тільки поглибила протиріччя в іспанському суспільстві у питанні про шляхи боротьби з цим явищем. І кінцевий провал переговорів став центральною ланкою двох передвиборчих кампаній, які передували проведенню спочатку виборів до місцевих органів влади у травні 2007, а пізніше – загальнонаціональних виборів 9 березня 2009 року, за результатами яких був сформований новий склад іспанських Генеральних Кортесів.

За підсумками обговорення теми тероризму в Іспанії на всіх рівнях можна побачити, що проблема баскського тероризму схожа на айсберг: на поверхні

знаходиться лише верхівка, в той час як більша частина прихована під водою. ЕТА, навіть через 50 років, продовжує залишатися дуже законспірованою структурою, яка не випускає на поверхню жодної інформації про свою “військово-політичну кухню”. Саме тому прогнозувати можливу поведінку такого позасистемного утворення, що не грає за правилами демократичного суспільства, – справа невдячна і малоперспективна. Залишається сподіватися, що незабаром проблема баскського тероризму перейде в іншу площину і терористична боротьба стане неактуальною.

Окрема сторінка в історії тероризму в Іспанії пов’язана з присутністю ісламізму. Після вибухів у березні 2004 року з’ясувалося, що багато терактів було підготовлено на території Іспанії. Сьогодні відомо, що прихильники „Аль-Каїди” підготували в Іспанії не тільки теракти в Мадриді 11 березня, але і в Касабланці (Марокко), Йербе (Туніс), проти посольств США в Кенії і Танзанії та ін. [8]. До 1999 року терористи ісламізму використовували Іспанію тільки як місце відпочинку, вербування та підготовки своїх бойовиків. Але з 2001 року Іспанія, через своє зручне географічне положення і незахищеність кордонів, поступово перетворилася на важливу міжнародну базу ісламського тероризму. Саме тут велася підготовка до терактів 11 вересня 2001 року в США.

Європол і поліція інших країн неодноразово попереджали владу Мадрида про зростаючу активність прихильників “Аль-Каїди” за Піренеями, але іспанський уряд не звертав належної уваги на ці сигнали, зосередившись на боротьбі з баскськими терористами. Проте зіткнувшись з новою хвилею тероризму, на цей раз ісламського, іспанська влада усвідомила, що необхідно дещо змінити у системі боротьби з цим негативним явищем. Саме тому після терактів 11 березня 2004 року в Іспанії наступив час реформ.

Так, насамперед була проведена певна реструктуризація відомств і структур, що займаються антитерористичною діяльністю. У травні 2004 року для координації дій різних відомств був створений Національний центр координації боротьби з тероризмом. Даний центр не виконує оперативних функцій, він лише обробляє інформацію, отриману від спецслужб поліції, жандармерії і Національного розвідувального центру Іспанії, а також від спецслужб інших країн світу. Антитерористичний центр покликаний покінчити з неузгодженістю в діях різних правоохоронних служб в боротьбі проти баскського тероризму ЕТА і тероризму ісламізму. Окрім цього, був значно розширений штат вже існуючих відомств, які беруть участь у антитерористичній діяльності – Національного розвідувального центру, Цивільної гвардії та поліції.

Також було активізовано міжнародне співробітництво у цій сфері. Оскільки частина території Країни басків знаходиться у Франції, багато баскських терористів після здійснення терактів знаходили притулок в цій країні. Забувши про колишні непорозуміння, французький і іспанський уряди вирішили об’єднати зусилля перед загрозою тероризму. Між спецслужбами двох країн склалася тісна взаємодія. Були створені дві сумісні команди: одна для боротьби з ісламськими терористами, інша – з ЕТА. У

них судді і поліція працюють разом, що дозволяє оперативно ухвалювати рішення про прослуховування, стеження, арешти. В рамках ЄС Іспанія запропонувала і добилася затвердження європейського ордеру на арешт і видачу підозрюваних у тероризмі (European Warrant Order). За ним прийняті будь-яким суддею на території ЄС рішення про арешт негайно виконуються в інших країнах Євросоюзу.

Необхідно сказати і про іспанське антитерористичне законодавство. Іспанські органи захисту правопорядку наділені найбільшими повноваженнями у боротьбі з тероризмом в Європі. Принципові особливості антитерористичного законодавства Іспанії – збільшений період затримання підозрюваного до того, як він з'явиться перед суддею, а також використання затримання з обмеженим спілкуванням затриманого із зовнішнім світом (надання підозрюваному статусу „incommunicado” – відрізаний від зовнішнього світу).

Таким чином, сьогодні Іспанія має достатньо успішний досвід антитерористичної боротьби. Хоча в Україні не зафіксовано жодної терористичної організації, досвід превентивних заходів може стати корисним у боротьбі з цим світовим негативним явищем. Доволі ефективна організація системи силових відомств, покликаних боротися з цим негативним явищем, та система антитерористичного законодавства є позитивними моментами у сфері боротьби з тероризмом. Сюди також можна віднести і ефективне міжнародне співробітництво. Проте сьогодні ця проблема не вирішена до кінця через низку негативних факторів. Серед них необхідно вказати відсутність консолідації суспільства і єдиного бачення виходу із ситуації, а також відсутність конструктивної взаємодії між провідними акторами іспанської політики – НП та ІСПП. Попри певні кроки на зустріч, ці сили не діють узгоджено, заважаючи прийти до консенсусу й іншим політичним фігурантам.

1. Емельянов В. Терроризм и преступления террористической направленности. – Харьков: Рубикон, 1997. – 175 с.; Ліпкан В. Основи терорології (Синергетична теорія тероризму). – К.: КНТ, 2006. – 84 с.; Марченко Ю. Антитерористична діяльність як складова національної безпеки держави (політологічний аналіз) : афтореф. дис. ... канд. політ. наук. – К., 2005. – 20 с. 2. Орлов А. Проблема тероризма в Іспанії: ETA – „ударный отряд” баскского национализма. – М.: Русская панорама, 2009. – 192 с.; 3. Сентябрев А. Проблема тероризма в Іспанії: поучительный опыт [Электронный ресурс] // Обозреватель-Observer. – 2000. – № 3. – Режим доступа: http://www.nasledie.ru/oboz/N03_00/INDEX.HTM; Федосова Ю. Мировой терроризм: российский-испанский опыт // Власть. – 2008. – № 6. – С. 77-80. 3. Емельянов В. Ук. соч. – С. 17. 4. La Guardia Civil halla en tres días dos 'zulos' de los GRAPO en Murcia y Cataluña [Electronic resource] // El mundo. – 2007. – 12 de junio. – Mode of access: <http://www.elmundo.es/elmundo/2007/06/12/espana/1181665144.html> 5. Сентябрев А. Ук. соч. 6. Орлов А. Ук. соч. – С. 5. 7. ETA anuncia un 'alto el fuego permanente' [Electronic

resource] // El mundo. – 2006. – 22 de marzo. – Mode of access: <http://www.elmundo.es/elmundo/2006/03/22/espana/1143026444.html> 8. Испанская система борьбы с терроризмом: до и после взрывов в Мадриде [Электронный ресурс] // Интернет-ресурс о борьбе с терроризмом. – Режим доступа: <http://studies.agentura.ru/tr/spain/servicesreforms/>

Ю. Подаснко

ФОРМУВАННЯ КОСМОПОЛІТИЧНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОЛОДІ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Наш час позначений прогресуючими процесами глобалізації та світової інтеграції. Для України, що обрала курс на долучення до європейської спільноти, звичайно, найбільшої актуальності набувають процеси євроінтеграції. Серед інших, в українському освітянському та політичному середовищі, гострі дискусії викликають питання доцільності реформування вітчизняної системи освіти відповідно до вимог Болонського процесу, до якого долучилися майже всі європейські країни. Водночас, чимало аспектів освітніх реформ у Європі ще досі залишаються недослідженими.

Аналізуючи процеси європейської інтеграції вчені досить рідко звертають увагу на роль молоді у них. В той час коли саме молодь, як відомо, завжди йде в авангарді суспільних змін. Ще дослідниця М.Мід свого часу ототожнила молодь із «соціальним бульдозером», що розчищає шлях для суспільних змін та перетворень [14]. Ось і зараз, є підстави вважати, що молодь, а особливо молодь об'єднаної Європи, відіграє надзвичайно важливу роль у процесах європейської інтеграції. Для нашої держави ці питання набувають все більшої актуальності у зв'язку зі стрімким залученням української молоді до участі у європейських освітніх програмах та проектах.

Проблемами дослідження ролі та становища молоді у суспільстві займалися такі дослідники: Н.Блінов, В.Волков, І.Льїнський, В.Лісовський, І.Кон, Н.Победа, О.Вагугін, Н.Паніна, Н.Блінова, В.Василєва, чії праці присвячені проблемам молоді як особливої соціально-демографічної групи. Ці дослідження спрямовані, в основному, на аналіз становища молоді в соціальній структурі суспільства, на характеристику специфіки її субкультури. Інша група вчених концентрує увагу на проблемі політичної культури молоді, впливу різних факторів на її соціалізацію. До числа авторів, які інтенсивно працюють над цією проблематикою, належать: М.Головатий, В.Бебик, В.Рєбкало, Є.Головаха, О.Яременко, В.Соколов та ін. В основі їхніх розробок – об'єктивне вивчення всіх сторін соціуму, які справляють вплив на молодь, вплив соціального середовища на формування гармонійної особистості. Проблемам формування та реалізації молодіжної політики, участі молоді, молодіжних об'єднань у процесах державотворення, розвитку громадянського суспільства присвячено праці відомих українських